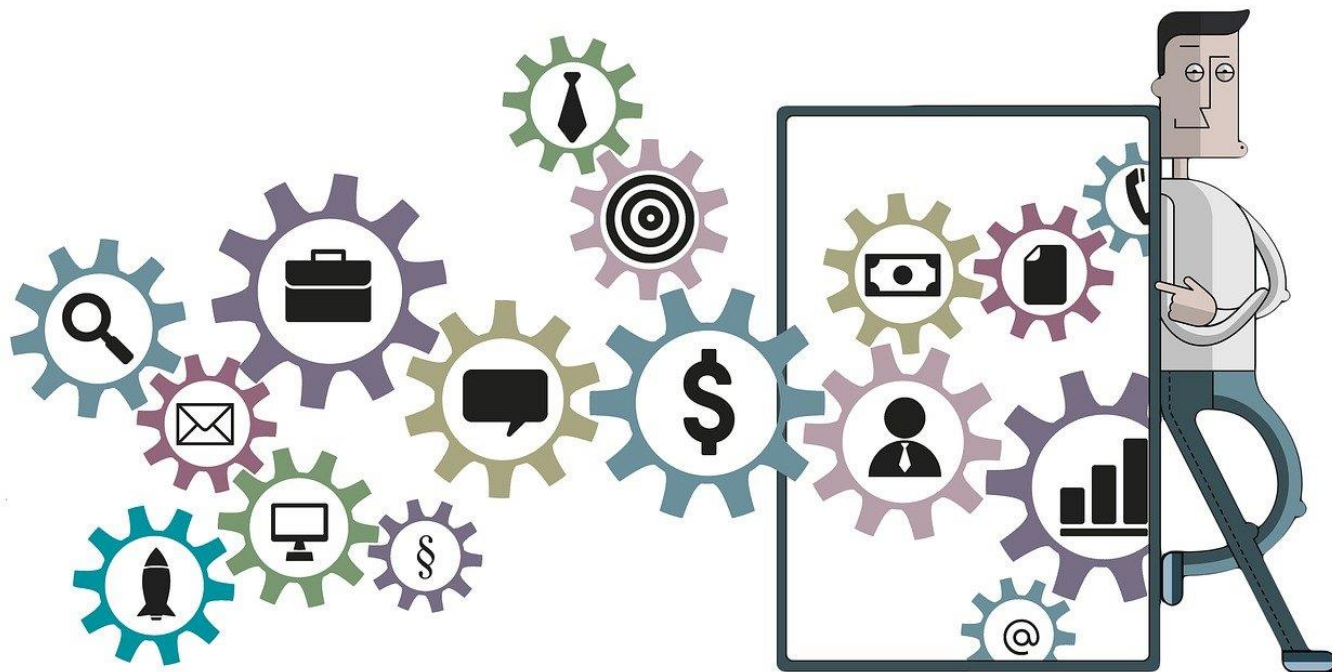

Съфинансирано от
Европейския съюз

Резултат 1 (РП 3): Наръчник и образователни видеа за ученици със специални образователни потребности и ученици в неравностойно положение по отношение на финансовата грамотност

Версия 3, май 2024г.

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Съфинансирано от
Европейския съюз

Признание

Този продукт е основен резултат от проект по Програма „Еразъм+“ на Европейската Комисия за сътрудничество в сектор „Училищно образование“: **“Развиване и валидиране на финансова грамотност сред учаци с увреждания и такива в неравностойно положение за подготовка за пазара на труда”** с номер на проекта: 2022-1-BG01-KA220-SCH-000085110.

Автори:

СДРУЖЕНИЕ "БЪЛГАРСКИ ЕКИП ЗА ПРИОБЩАВАЩА ПОДКРЕПА" – София

- Андреан Лазаров
- Станислав Георгиев
- Гергана Арабчева
- Соня Димитрова
- Виктория Георгиева
- Д-р Делян Плачков

94 СУ "Димитър Страшимиров ", София – координатор на проекта

- Латинка Ковачева
- Пенка Николова
- Невена Апостолова
- Клара Илиева
- Невена Вукова
- Петър Калпакчиев
- Петя Миланова
- Румяна Петрова
- Велислава Николова
- Виолета Гюзелева
- Златка Янева
- Владислава Убина

ASOCIACIÓN MADRILEÑA DE PROFESIONALES DE LA ATENCIÓN TEMPRANA, Мадрид, Испания

- Проф. д-р Пилар Гутлес Куевас
- Проф. д-р Кастелар Лопес Гвиня
- Проф. д-р Вивиана София Санчес Бобадия

HAVZA İLÇE MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ, Самсун, Турция

- Сейт Ахмет Дикмен
- Туран Демир

World Innovative Sustainable Solutions, Истанбул, Турция (WINSS)

- Фиген Секин

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Съфинансирано от
Европейския съюз

Съдържание

Признание	1
ВЪВЕДЕНИЕ.....	4
ТЕРМИНОЛОГИЧЕН РЕЧНИК	5
Модул 1: Пари, моите разходи и моите приходи	10
Модул 2: Планиране на разходите за собствен/семеен бюджет	17
Дейност 1 Как можете да разберете колко пари имате на месец?	18
Дейност 2 Как да създадем семеен бюджет в 5 стъпки?	19
Модул 3: Има ли липса на пари? Мога ли да преразгледам покупките си?	25
3.1 Оценете навиците си за пари.....	29
Дейност 1: Как обикновено харчите парите си?.....	29
3.2 Планиране на Вашето финансово бъдеще.....	31
Дейност 1: Поставяне на финансови цели	32
Дейност 2: Създаване на бюджет	33
3.3. Разпознаване на паричните предизвикателства	34
3.4 Решения и най-добри практики	36
3.5 Сценарии от реалния живот	38
Сценарий 1: Неочаквани медицински разходи	39
Сценарий 2: Ремонт на автомобили.....	39
Сценарий 3: Спестяване за почивка.....	40
Сценарий 4: Изплащане на дълг по кредитна карта.....	40
Модул 4: Начини за спестяване и съставяне на спестовен план	42
4.1 Начини за спестяване на пари	43
4.2 Проследявайте напредъка си	48

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Съфинансирано от
Европейския съюз

Модул 5: Теглене на заеми/кредити и комуникация с банки и

финансови институции 52

5.1. Видове кредити 53

5.2 Видове дългове 54

5.3 Какво се случва с вашите плащания по кредита, ако лихвените проценти се покачат? 55

5.4 Кредитори 57

5.5 Искане за кредит 58

5.6 Погасяване на заеми 59

5.7 Въпроси, които да зададете, преди да вземете заем 60

5.8 Лихвени проценти 61

5.9 Въздействие на нарастващите лихвени проценти 64

5.10 Как да комуникираме с банка или финансова институция? 65

Модул 6: Как да увеличи доходите си? 68

Модул 7: Поверителност на личните данни и какви грешки да

избягвате 73

7.1 Поверителност на личните данни 73

7.2 Често срещани грешки при поверителността на личните данни 76

Модул 8: Изготвяне на данъчни декларации 80

8.1 Кой са данъчно задължените лица? 80

8.2. Какво трябва да знаете като млад човек? 81

8.3. Видове данъци 84

8.4. Срокове за внасяне на данъци 86

8.5. Санкции 87

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Съфинансирано от
Европейския съюз

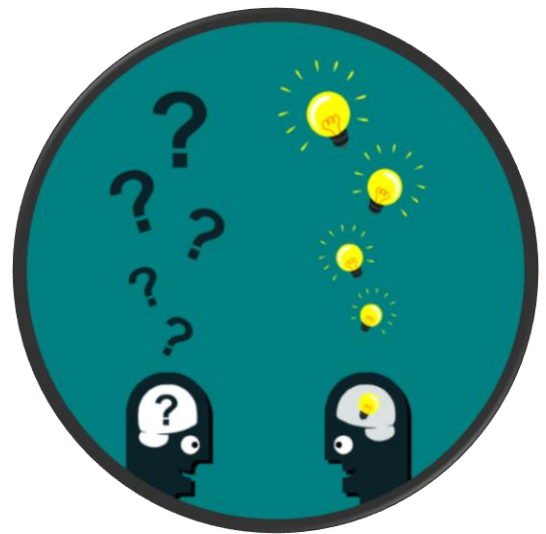
ВЪВЕДЕНИЕ

Здравейте, приятели,

Може би сте любопитни защо сега организираме това обучение за вас?

Преди да отговорим на този въпрос, нека първо попитаме дали някога сте мислили за някои от следните въпроси:

- Какъв доход имам?
- Какво трябва да купя?
- Колко харча?
- Мога ли да преразгледам покупките си?

Преди да продължим, уверете се, че нещата са ясни.

Може би сте любопитни какво означава финансова грамотност, като го видите в заглавието на този Наръчник?

Финансовата грамотност е способността да разберем как работят парите и как ги печелим, управляваме и инвестираме.

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Съфинансирано от
Европейския съюз

Моля, разгледайте таблицата по-долу, която ви дава някои важни разяснения, които са Ви необходими, за да сте по-информирани за силата на парите.

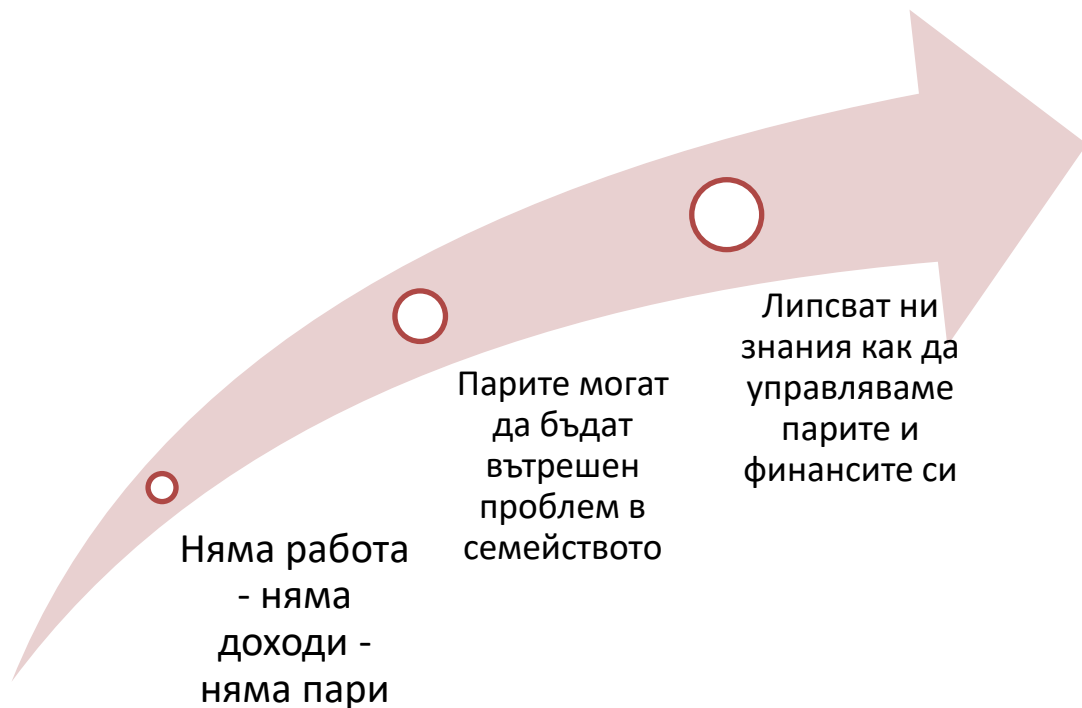
ТЕРМИНОЛОГИЧЕН РЕЧНИК

Бюджет	оценка на разходите за определен (бъдещ) период от време
Доходи	пари, които някой получава в замяна на предоставяне на стока или услуга
Дефицит	означава липса на пари
Желания	се определят по-точно – отговарят на конкретен продукт/услуга или дори марка
Нередовни доходи	ресурси, които се реализират от време на време, от време на време
Потребности	свързани с широки категории продукти/услуги, т.е. различни предложения могат да задоволят вашите нужди.
Разноски	пари, изразходвани за нещо
Редовни доходи	обикновено идват често, подредени, в точно време или период от месеца/годината и човек може да разчита на тях и да планира според тях
Списък за пазаруване	списък на артикулите, които трябва да бъдат закупени

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Защо обикновено имаме проблем с парите?

Тогава можем ли да заключим, че имаме нужда от финансови средства, за да бъде независими и успешни?

- **Финансовата грамотност засяга всеки по различен начин.**
- **Ако управлявате парите си разумно, ще имате по-голяма сума пари, на която да разчитате при пенсиониране или при възникване на непредвидени и спешни случаи.**

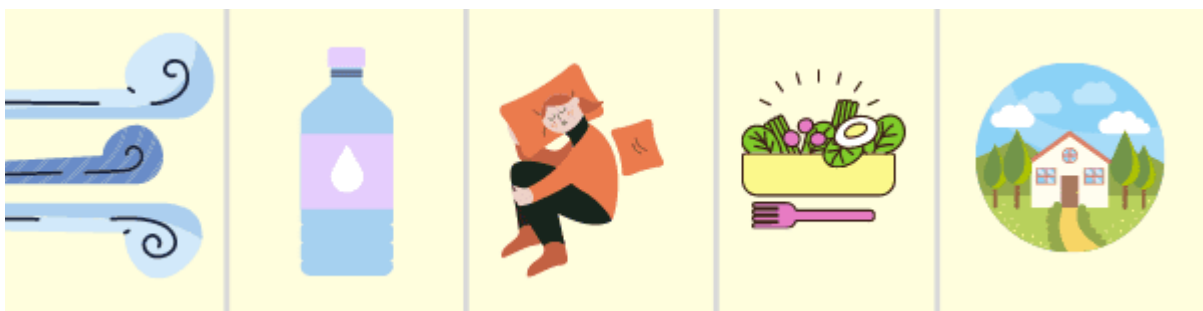
НУЖДИ = нещо
задължително за
живеене и
функциониране

ЖЕЛАНИЕ =
нещо, което
може да
подобри
качеството ви на
живот

Определете
кои са
вашите
нужди и
желания?

Вашите основни нужди са свързани с това да имате:

Въздух

Вода

Сън

Храна

Дом

Докато искате може да бъде свързано с:

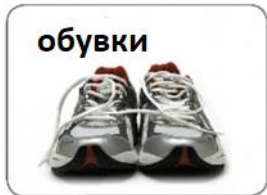
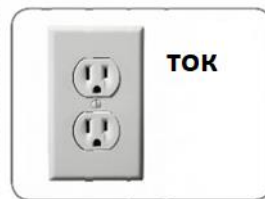
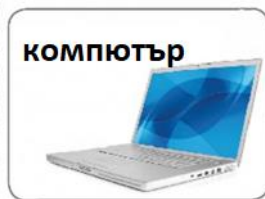
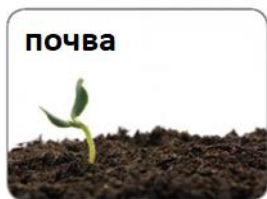
Велосипед

Компютър и Телефон

Автомобил

Дейност: Сега погледнете снимките по-долу и решете кои от тях са вашите нужди и кои са вашите желания?

Съфинансирано от
Европейския съюз

Сега, моля, опитайте да решите кои са вашите нужди и желания:

НУЖДИ	ЖЕЛАНИЯ
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.

Веднага след като разберете вашите основни нужди и вашите желания, можете да разберете по-добре значението на парите и в следващия раздел ще говорим за това как да ги разпознаете и как доходът е важен за успеха в живота ви.

Модул 1: Пари, моите разходи и моите приходи

Предлагаме Ви да прекараме известно време заедно, за да разберете:

- Как да разпознавате парите и местните валути в Европейския съюз, в България и в Турция – евро, български лев и турска лира?
- Колко харчите?
- Как да категоризирате разходите и да ги планирате в зависимост от цената, количеството и качеството на продуктите.

Съфинансирано от
Европейския съюз

Парите имат стойност, защото хората вярват, че те имат стойност днес и ще продължат да имат стойност и в бъдеще.

В Европа валутата е
ЕВРО. Отбелязва се с
EUR.

Българският лев е валутата
на Република България.
Левът се дели на 100
стотинки.

Турската лира е официалната
валута на Република Турция и
Северен Кипър. Една лира се
дели на сто куроса (kuruş).

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Парите могат да изглеждат и така:

- Те се наричат биткойни или „крипто валути“.
- Обърнете внимание, че магазините все още не посочват цени в биткойни.

Видове евробанкноти:

Евробанкнотите варират от 5 евро до 500 и изглеждат така (илюстрирани със знака €):

Съфинансирано от
Европейския съюз

Монетите варират от 2 евро до 1 цент. Всяка от тях има „европейска“ и „национална“ страна.

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Съфинансирано от
Европейския съюз

Български лев (илюстрирано със знак BGN)

Българските банкноти варират от 2 до 100 лева.

Монетите са от 1 стотинка до 2 лева.

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Турска лира (илюстрирана със знака TL)

В момента има банкноти от 5, 10, 20, 50, 100 и 200 лири.

Има монети от 1, 5, 10, 25 и 50 куруса (100 куруса съставляват една лира) и монети от 1 лира.

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Съфинансирано от
Европейския съюз

В зависимост от Вашите желания, банките и обменните бюра могат да извършват обмяна на валута в брой и/или безкасово.

При обмен на чуждестранна валута се прилагат текущите официални банкови курсове на съответната държава "купува" и "продава" към момента на реализиране на сделката.

Повече може да научите в специално създаден образователно анимирано видео като сканираните QR кода

FINLIT SCHOOL BG 01 Парите и тяхното значение в живота

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Модул 2: Планиране на разходите за собствен/семеен бюджет

Целта на семейния бюджет е да Ви помогне да контролирате разходите си и да избягвате преразхода, когато е възможно. Той също така поддържа цели за спестяване, така че можете да отделите пари за всякакви бъдещи планове, които имате.

Обикновено получавате пари като част от доходите си. Основните източници на доходи могат да бъдат следните:

Целта на семейния бюджет не е да Ви ограничава - той е да ви даде възможност да харчите по начин, който Ви кара да се чувствате уверени и контролирани.

Дейност 1 Как можете да разберете колко пари имате на месец?

Направете просто изчисление, като използвате следния работен лист

Семействолева
Стипендии / обезщетения (ако има такива)лева
Работа (ако има такава)лева
Предоставяне на услуги / работа на непълнен работен ден (ако има такава)лева
Продаване на стоки (ако има такива)лева
Спестявания (у дома или в банка)лева
ОБЩА СУМА:лева

След като знаете колко пари получавате/печелите на месец, направете списък с необходимите разходи, които имате всеки месец.

Предлагаме да ги разделите на две части:

- Разходи, които не са ежемесечни, но са редовни.
- Неочаквани (непредвидени) разходи.

С малко математика и мотивация, създаването на семеен бюджет не би трябвало да е твърде сложно. Когато мислите за семейните разходи и бюджета, важно е да включите всичките си разходи - най-важното от което имате нужда както и забавните неща. Основните разходи включват жилищни плащания (като наем и изплащане на жилище), хранителни стоки, сметки за комунални услуги (ток, вода и др.), разходи за мобилен телефон и интернет, разходи за транспорт

и кола, разходи за гледане на деца, здравни и други застрахователни разходи и данъци.

Дейност 2 Как да създадем семеен бюджет в 5 стъпки?

1. Изчислете семейния си доход

- Първата стъпка е да добавите колко вие и всички други членове на семейството внасяте всеки месец.
- Поставете тук всички приходи и печалби.

2. Отбележете месечните си разходи

- Вашите нужди вероятно ще включват жилищни разходи, разходи за храна, здравно осигуряване, транспортни разходи или плащания за кола, комунални услуги и такси за интернет/телефон.
- Вашите желания са екстри, без които предпочитате да не минете. Това може да включва чести вечери навън, нови дрехи или посещения на кино.

3. Оценете нетния доход

- Като извадите месечните си разходи от приходите си, ще стигнете до това, което наричаме ваш нетен (реален) доход.
- Има ли останали пари? Ако е така, тези средства могат да бъдат използвани за спестявания или за изплащане на дългове.

4. Направете стратегия за спестяване

- Може би искате да отделите пари за закупуване на къща?
- Може би искате да спестите за празник или за почивка или рожден ден?
- Важното е да чувствате контрол над финансите си и какво се случва в сметката Ви всеки месец.

5. Редовно обмисляйте решенията си

- Сега, когато имате ясен преглед на приходите, разходите и целите си, е време да определите бюджета си.
- Може да искате да прегледате какви разходи могат да бъдат намалени, за да оптимизирате целите си за спестяване.

Съфинансирано от
Европейския съюз

Дейност 3: Работен лист „Разходи за живот“

Сега опитайте да попълните следния работен лист, като просто поставите сумата във всяка категория, която е свързана с разходите за живот на Вашето семейство.

Можете да поискате подкрепа от родителите си, за да изчислите сумата за всяка категория.

	Количество
СЕМЕЕН ДОХОД:	Общо: в лева
Заплати на вашите родители, пенсии, социални помощи лева
Спестявания (банкови лихви) лева
Застраховки (ако има такива) лева
Предоставяне на допълнителни услуги лева
Продажба на стоки (ако има такива) лева
Стипендии лева
ВИД РАЗХОДИ: лева
Електричество лева
Храна лева
Отопление лева
Комуникация (телефон/интернет) лева
Редовно пазаруване лева
Дрехи/обувки лева
Хранителни стоки / козметика лева
Транспортни разходи (автобусни билети, предплатена транспортна карта, газ, гориво и др.) лева

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Съфинансирано от
Европейския съюз

Медицински добавки/хапчета лева
Развлечения/спорт лева
Други... лева
Общо разходи:	Общо: лева
РАЗЛИКАТА МЕЖДУ ПРИХОДИТЕ И РАЗХОДИТЕ Е: лева

Значението на добрите навици за спестяване зависи от следните компоненти:

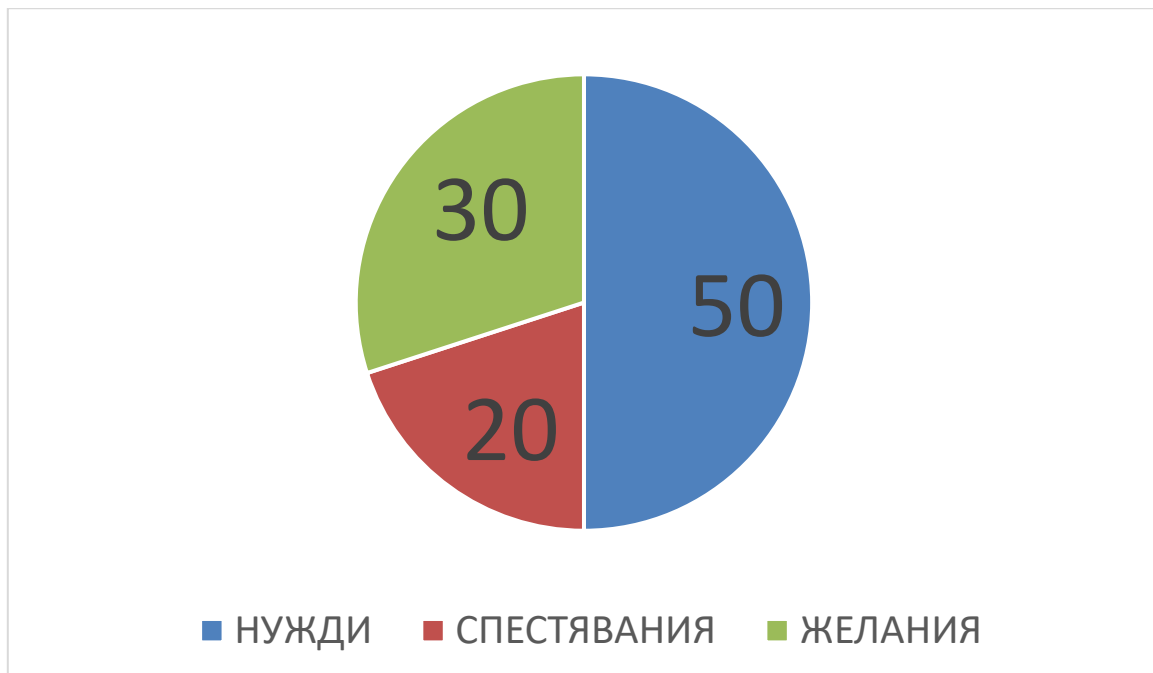

Запомнете:

- Прилагайки семеен бюджет, можете да следите последователно общите си разходи.
- Планиране на бюджет е подходящо, когато искате да намалите разходите или да спестите за бъдещето.
- Може също така да хвърли светлина върху навиците за харчене, които може да искате да промените, и да Ви даде възможност да харчите и спестявате с увереност.
- И накрая, важно е всички във Вашето семейство да са на една и съща страница при бюджетирането, така че всички да работите за постигане на едни и същи цели.

Едно нещо, което трябва да опитате, е процентното правило 50/30/20.

Тук 50% отиват за вашите нужди, 30% за желаня (отдих и забавление) и 20% за спестявания. Това обаче е само един пример как да организирате парите си. В крайна сметка финансите са лични и е важно да организирате Вашия бюджет по начин, който работи за вас и за Вашето семейство.

Няма определен начин за създаване на финансов план. Но трябва да имате предвид:

- Вашите цели и тези на Вашето семейство
- Колко харчите в момента?

Съфинансирано от
Европейския съюз

- Колко можете да си позволите да спестите, като все още плащате за най-важното?
- Как можете да изплатите дълг, за да намалите Вашето задължение?
- Как би изглеждал постижимият бюджет за вас?

Следват пет стъпки за изготвяне на солиден финансов план за Вашето семейство

1. Следете къде харчите парите си

Помислете как харчите парите си и откъде идват парите ви всеки месец.

След като имате ясна картина на разходите си, можете да направите план.

2. Поставете си цели

Препоръчително е да имате достатъчно пари, за да живеете от три до шест месеца. Запитайте се къде искате да бъде Вашето семейство след пет или 10 години? Ако имате конкретни цели, можете да останете в крак с финансовия си план.

3. Накарайте дълга си да изчезне

Една от възможностите е методът на снежната топка. Ще платите минимума за всички Ваши източници на дълг, но агресивно плащате източника на дълг, който има най-нисък баланс.

4. Започнете да спестявате за големи цели

Може да се наложи да преразгледате как харчите парите си и да видите дали има начини да намалите разходите или да увеличите приходите си. Това е важно за да се уверите, че допълнителният

Съфинансирано от
Европейския съюз

доход, който печелите, се поставя в някаква форма на спестовна сметка, насочена към вашите цели.

5. Наблюдавайте и коригирайте финансовия си план

Винаги ще трябва да преразглеждате личното си финансово състояние с времето, като целите ви може да се променят. Приходите Ви може да се увеличат или дългът Ви може драстично да намалее. Докато правите финансов план за Вашето семейство или докато преглеждате плана си, не бъркайте дългосрочните си цели с краткосрочните колебания в личната ви ситуация. Не променяйте финансовия план на Вашето семейство, без да обмислите цялата картина.

Заключение:

- **Колкото по-рано направите финансов план за Вашето семейство, толкова по-голям контрол ще имате върху всичките си пари.**
- **Скоро ще видите, че вместо да работите за Вашите пари, Вашите пари работят за вас.**

Повече може да научите в специално създаден образователно анимирано видео като сканираните QR кода

FINLIT SCHOOL BG 02 Важно е да се подготви собствен и семеен...

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Модул 3: Има ли липса на пари? Мога ли да преразгледам покупките си?

Целта на този модул е да:

- научите как сте с парите;
- Ви насърчим да мислите как ще се справяте с парите в бъдеще;
- повишите осведомеността си по проблемите с парите;
- знаете кои са най-безопасните и правилни неща, които трябва да направите относно паричните проблеми.

Въз основа на информацията и насоките, които предоставихме по-горе, нека сега обсъдим какво трябва да направим, ако има липса на достатъчно пари.

Ето някои неща, които можете да направите, за да се грижите правилно за парите си. Избройте по-долу в следните три категории нещата:

- които трябва да спрете да правите веднага,

- от които се нуждаете да планирате за да подобрите;
- които можете да продължите да правите, защото са добри.

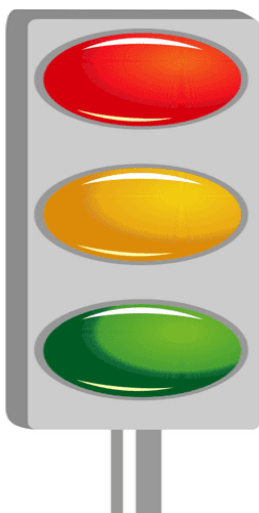
Използвайте посочените светофари, за да Ви напомнят какво трябва да правите с парите си.

Помислете за нещата, които правите, и които трябва да СПРЕТЕ да правите веднага. - напр. да спрете да харчите всичките си пари в първия ден, когато ги получите.

Сега помислете за неща, в които сте доста добри, но можете да ги подобрите. - напр. без излишни разходи, но без спестяване на пари.

Избройте нещата, които правите, които са добри неща, които трябва да продължите да правите. напр. редовно спестяване.

Посочете Вашите отговори тук:

Посочете Вашите отговори тук:

Посочете Вашите отговори тук:

Ако това, за което харчите, е просто желание, а не нужда, може да искате да преосмислите парите, които ще хвърлите за него.

Запитайте се следното, когато планирате да купите нещо:

Искам ли това или имам ли нужда от това сега?

Следващият път, когато отидете да купите нещо, задайте си този въпрос - и бъдете честни. Ако това, за което харчите, е просто желание, а не нужда, може да искате да преосмислите сумата от парите, които ще хвърлите за него.

Пазарувайте със списък

• Независимо дали пазарувате хранителни стоки, празнични подаръци или дрехи, имайте списък с това, което наистина трябва да купите, и предизвикайте себе си да се придържате към него.

Използвайте правилото за периода на изчакване

• Създайте правило, че преди да купите нещо над определена сума, като 50лв или 100лв, ще си дадете време да помислите за това.

Изчислете стойността на даден артикул във времето

• Една тактика е да помислите колко време ще ви отнеме, за да спечелите сумата за даден артикул.

Не купувайте нищо, което не може да бъде върнато

• Най-малкото купуването на нещо, за което съжалявате и което можете да върнете, Ви позволява да поправите щетите, след като се опомните.

Преоценете това, което вече притежавате

• Вместо да купувате следващия артикул, който вероятно не Ви трябва, преоценете това, което вече имате.

Нека продължим да се фокусираме върху разбирането на връзката Ви с парите, поставянето на финансови цели за бъдещето и осъзнаването на потенциалните парични проблеми, с които може да се сблъскате.

Нашата цел е да ви предоставим знания и инструменти за вземане на информирани финансови решения.

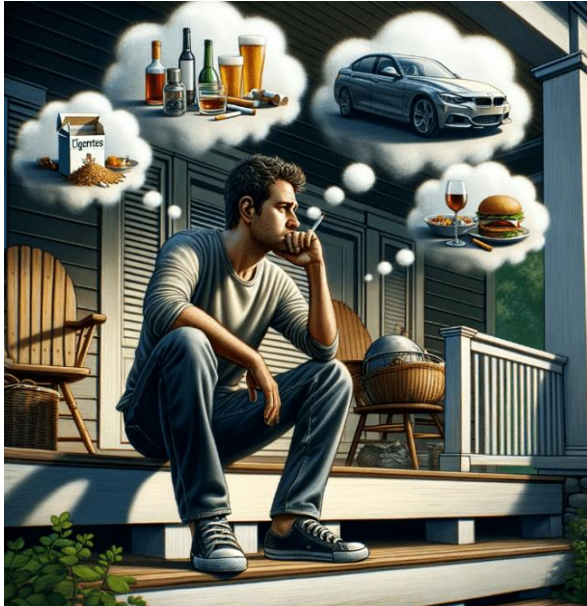

Не забравяйте да отделите време, и не се колебайте да си водите бележки или да търсите отговори на въпроси, когато те възникнат у Вас.

До края на този модул ще разберете по-добре как да управлявате разумно финансите си и да правите избори, които са в съответствие с вашите финансови цели.

Сега нека започнем с първата стъпка: оценка на настоящите Ви парични навици.

3.1 Оценете навиците си за пари

В този раздел ще започнем, като ви помогнем да разберете настоящите си финансови навици. Разбирането как управлявате парите си сега е първата стъпка към извършване на положителни промени за Вашето финансово бъдеще.

Дейност 1: Как обикновено харчите парите си?

Отделете малко време, за да помислите за типичните си разходи. Често ли харчите пари за неща, от които се нуждаете, или понякога се улавяте, че правите импулсивни покупки?

Ето няколко въпроса, за да започнете:

- 1) *Какви са редовните Ви месечни разходи (напр. наем, услуги, хранителни стоки, дрехи, обувки и др.)?*
- 2) *Правите ли често непланирани покупки – напр. да си купите втори телефон, без да се е развалил първия?*

3) Имате ли навик за харчене, който бихте искали да промените – напр. да похарчите за една вечер джобните Ви за седмица?

Чувствайте се свободни да запишете своите отговори или мисли. Тази самооценка ще Ви помогне да осъзнаете по-добре текущите си навици за управление на парите.

- 1)
- 2)
- 3)

Дейност 2: Какви финансови цели бихте искали да постигнете в бъдеще?

Сега нека помислим за Вашите финансови стремежи. Поставянето на ясни цели е от съществено значение за постигане на по-сигурно финансово бъдеще. Помислете какво бихте искали да постигнете с парите си в дългосрочен план.

Ето някои съвети, които да ви помогнат да си поставите финансови цели:

- *Искате ли да спестите за конкретна покупка?*
- *Планирате ли да спестявате пари при пенсиониране в далечно бъдеще?*
- *Искате ли да изплатите някакви заеми или дългове?*

Съфинансирано от
Европейския съюз

Отделете време, за да помислите върху тези въпроси и да напишете целите си. Наличието на визия за това, което искате да постигнете финансово, ще ръководи Вашите решения занапред.

Завършвайки тези дейности, вие вече правите първите стъпки към по-ефективно управление на парите си.

В следващите раздели, ще проучим как да планирате финансовото си бъдеще, ще разпознаем често срещаните парични предизвикателства и ще научим практически стратегии за преодоляването им.

Не забравяйте, че този модул е тук, за да ви помогнем без рекламни разговори. Нека продължим нашето пътуване към финансовото благополучие.

3.2 Планиране на Вашето финансово бъдеще

В този раздел ще разгледаме значението на планирането на вашето финансово бъдеще.

Поставянето на ясни цели и създаването на бюджет са основни стъпки за осигуряване на вашето финансово благополучие.

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Съфинансирано от
Европейския съюз

Дейност 1: Поставяне на финансови цели

Сега, след като оценихте настоящите си парични навици, е време да помислите за финансовите си цели за бъдещето.

Поставянето на цели Ви дава ясна насока и мотивация за разумно управление на вашите пари.

Ето няколко съвета за поставяне на ефективни финансови цели:

- **Направете Вашите цели конкретни и измерими** . Вместо да спестявате пари, помислете за спестяване на 500 лева за почивка след шест месеца.
- **Поставете си както краткосрочни, така и дългосрочни цели**. Те могат да включват изплащане на кредитна карта за няколко месеца и спестяване за пенсиониране в дългосрочен план.
- **Приоритизирайте целите си**. Определете кои цели са най-важни за Вас и първо се фокусирайте върху постигането им.

Чувствайте се свободни да запишете Вашите финансови цели и да се позовавате на тях в този модул. Те ще служат като Пътна карта за Вашето финансово пътуване.

Съфинансирано от
Европейския съюз

Дейност 2: Създаване на бюджет

Бюджетът е ценен инструмент за ефективно управление на Вашите финанси. Помага Ви да проследявате приходите и разходите си, като гарантира, че живеете според възможностите си и спестявате за постигане на целите си.

Ето стъпките за създаване на основен бюджет:

- Избройте източниците си на доходи (напр. стипенции, надбавки, средства от наследство и др.).
- Запишете всичките си разходи, включително стоки от първа необходимост (наем, комунални услуги, хранителни стоки) и разходи по преценка (развлечения, хранене навън).
- Сравнете приходите си с разходите си. Харчите ли повече, отколкото печелите, или имате място за спестяване?
- Идентифицирайте области, в които можете да намалите или преразпределите средства към вашите цели.

Като създадете и се придържате към бюджет, ще придобиете подобър контрол върху финансите си и ще работите за постигане на финансовите си цели.

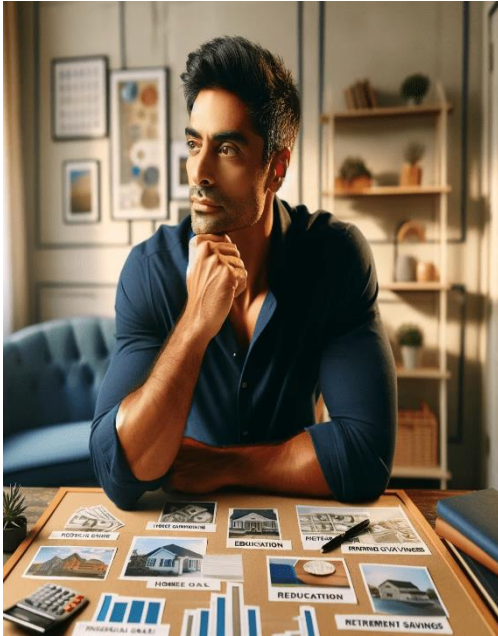
Не забравяйте, че финансовото планиране е свързано с вземането на избори, които са в съответствие с вашите цели.

Тази стъпка има за цел да Ви помогне да поемете управлението на финансовото си бъдеще.

В следващите раздели ще проучим често срещаните парични предизвикателства и практическите стратегии за справянето с тях.

Съдържанието на настоящия документ не е предназначено да бъде използвано за юридически, данъчни, счетоводни или финансови консултации, автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

3.3. Разпознаване на паричните предизвикателства

В този раздел ще се съсредоточим върху идентифицирането на често срещани парични предизвикателства, пред които са изправени много хора.

Разпознаването на тези предизвикателства е първата стъпка към намирането на решения и подобряването на вашето

финансово благополучие.

Често срещани парични предизвикателства:

- **Преразход:** Много хора се оказват, че харчат повече, отколкото са възнамерявали, често при импулсивни покупки. Това може да доведе до финансов стрес и трудности при постигане на финансови цели.
- **Дълг:** Натрупването на дълг с висока лихва, като дълг по кредитна карта, може да бъде значително предизвикателство. Важно е да разберете въздействието на дълга върху вашето финансово здраве.
- **Липса на спестявания:** липсата на достатъчно спестявания за спешни случаи или бъдещи цели може да ви направи

финансово уязвими. От решаващо значение е да дадете приоритет на спестяването като част от вашия финансов план.

Дейност 3: Обмисляне на Вашите финансови предизвикателства

Отделете малко време, за да помислите върху собствените си финансови предизвикателства. Има ли области, в които се борите или се чувствате несигурни? Идентифицирането на Вашите специфични предизвикателства ще ви помогне да се справите с тях ефективно.

Ето няколко въпроса, които да насочат размисъла ви:

- *Срещали ли сте преразход или импулсивно купуване в миналото?*
- *Колко комфортно се чувствате от текущото си ниво на спестявания?*

Чувствайте се свободни да запишете вашите мисли и всички предизвикателства, които идентифицирате.

Не забравяйте, че осъзнаването на тези предизвикателства е първата стъпка към намирането на решения и подобряването на финансовото ви състояние.

3.4 Решения и най-добри практики

В този раздел ще ви предоставим практически съвети и стратегии за разумно управление на вашите пари.

Тези съвети ще ви помогнат да се справите с обичайните парични предизвикателства и да вземете информирани финансови решения.

Съвети за управление на парите:

1. **Проследявайте разходите си:** Започнете, като водите записки на ежедневните си разходи. Това ще Ви помогне да определите къде отиват парите ви и къде можете да направите корекции.
2. **Дайте приоритет на нуждите пред желанията:** Правете разлика между съществени разходи (нужди) и несъществени разходи (желания). Съсредоточете се първо върху покриването на нуждите си, като жилище, комунални услуги и хранителни стоки, преди да харчите за желанията.
3. **Създайте бюджет:** Разработете месечен бюджет, който очертава вашите приходи и разходи. Разпределете част от

доходите си за спестявания и изплащане на дълг, ако е необходимо.

4. **Спешен фонд:** Стремете се да изградите спешен фонд с достатъчно спестявания, за да покриете поне три до шест месеца живот с разходи. Това осигурява предпазна мрежа за неочаквани финансови предизвикателства.
5. **Намалете дълговете:** Ако имате неизплатени дългове, дайте приоритет на изплащането им. Започнете с дългове с висока лихва и продължете надолу. Извършването на последователни плащания може да помогне за намаляване на тежестта на дълга с течение на времето.
6. **Спестяване за цели:** Създайте отделни спестовни сметки за конкретни финансови цели, като ваканция, нова кола или пенсиониране. Това улеснява проследяването на напредъка ви и поддържането на мотивация.
7. **Избягвайте импулсивни покупки:** Преди да направите несъществена покупка, отделете малко време, за да помислите дали тя отговаря на вашите финансови цели. Избягвайте импулсивните разходи, които могат да доведат до преразход.
8. **Потърсете информация за финансово образование:** Помислете дали да посетите всички наши семинари за финансова грамотност или да потърсите съвет от вашите учители или други професионалисти. Увеличаването на Вашите финансови познания може да Ви даде възможност да вземате информирани решения.

- 9. Прегледайте и коригирайте плановете си:** Редовно преглеждайте бюджета и финансовите си цели. Житейските обстоятелства могат да се променят, така че е от съществено значение да коригирате съответно финансовия си план.
- 10. Бъдете последователни:** Изграждането на здравословни финансови навици изисква време и последователност. Останете ангажирани с финансовите си цели, дори когато сте изправени пред предизвикателства.

В следващата стъпка ще проучим сценарии от реалния живот, които ще ви помогнат да приложите тези принципи към практически ситуации.

3.5 Сценарии от реалния живот

В този раздел ще ви представим сценарии от реалния живот, свързани с финансови решения.

Като изследвате тези ситуации, вие ще имате възможността да приложите принципите и стратегиите, които сте научили в предишните стъпки, в практическия ежедневен живот.

Сценарий 1: Неочаквани медицински разходи

Представете си, че имате неочаквани медицински разходи, като например спешен зъболекар, който изисква незабавно внимание. **Как бихте се справили с тази ситуация финансово?**

Обмислете възможностите си за покриване на разходите, без да застрашавате

цялостната си финансова стабилност.

Сценарий 2: Ремонт на автомобили

Колата Ви се повреди и се нуждае от значителни ремонти, за да бъде отново годна за движение.

Как бихте подходили към този неочакван разход?

Помислете как бихте могли да управлявате разходите, като оставате в рамките на бюджета си.

Сценарий 3: Спестяване за почивка

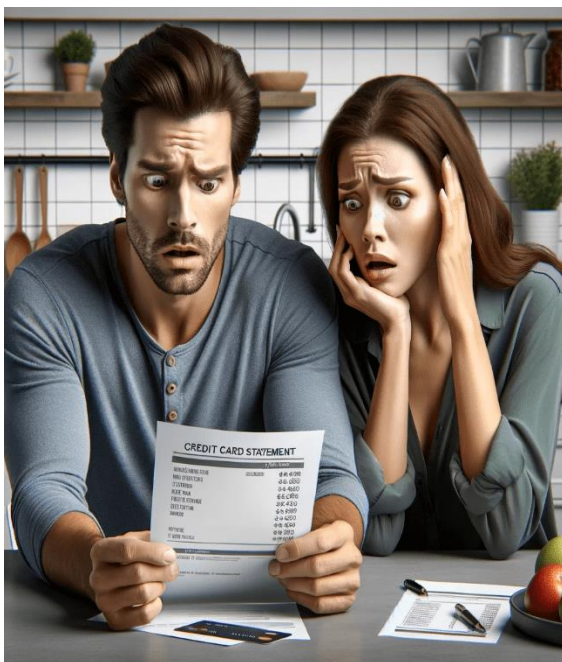

Поставили сте си за цел след шест месеца да отидете на почивка и сте спестявали усърдно. Въпреки това възниква възможност да присъствате на скъпоструващо събитие, което наистина ще ви хареса.

Как бихте решили дали да харчите за това събитие или да останете на път със

спестяванията си за почивка?

Сценарий 4: Изплащане на дълг по кредитна карта

Имате кредитна карта с баланс, който натрупва високи лихвени такси. Този месец имате и допълнителни средства.

Бихте ли дали приоритет на изплащането на дълга по кредитната си карта, спестяването на допълнителните пари или харченето им за нещо, което отдавна сте искали?

Съфинансирано от
Европейския съюз

Не забравяйте, че вземането на финансови решения е лично и често няма еднозначни отговори. Въпреки това, прилагайки знанията и стратегиите от този модул, Вие ще бъдете по-добре подготвени да правите информирани избори, които подкрепят вашето финансово благополучие.

Модул 4: Начини за спестяване и съставяне на спестовен план

- Бихме искали да ви предложим **17 съвета** как бързо да спестявате пари, които могат да Ви помогнат да постигнете целите си за спестяване.
- Спестяването и бюджетирането може да изглеждат стресиращи в началото, но наличието на фиксирана цел може да бъде източник на спокойствие.
- Може да Ви помогне да си представите едно вълнуващо бъдеще, в което сте купили първата си къща, създали сте семейство или дори просто сте похарчили нещо хубаво за себе си.
- Така че, ако се чудите как бързо да спестите пари, ето нашите топ предложения как бързо да увеличите баланса си.

4.1 Начини за спестяване на пари

1. Научете се да правите бюджет и разберайте финансите си.

Научете се да правите бюджет. Ако контролирате бюджета си, контролирате и финансите си.

Но откъде да започнем?

Преди да започнете да спестявате пари всеки месец, трябва да се справите с паричния си поток. Това означава да разберете всичките

си входящи и изходящи потоци от приходи, включително всякакви плащания по дългове, месечни сметки и спестовни вноски.

1. Следете всичките си финанси за период от 30 дни. Това включва всички ваши приходи и разходи.

2. Сравнете месечния си доход с месечните си разходи, за да прецените колко успявате да спестите в момента или колко прекалявате всеки месец.

3. Разделете разходите си на постоянни и променливи. Вашите фиксирани разходи са разходи, които обикновено са трудни за коригиране, като например сметки за наем и комунални услуги.

Съфинансирано от
Европейския съюз

Вашите променливи разходи включват по-лесно регулируеми разходи като хранителни стоки, развлечения и абонаментни услуги.

4. **Идентифицирайте всички променливи разходи, които можете да започнете да намалявате**, за да увеличите сумата, която можете да отделите за целите си за спестяване всеки месец.
5. **Редовно оценявайте напредъка си** и правете корекции, ако е необходимо.
6. **Не отлагайте изплащането на дълг** – колкото повече отлагате изплащането на дълг, толкова по-голям става той. Ако отложите плащането на дълговете си, лихвата, която се натрупва, може да унищожи всички пари, които успеете да спестите.
7. **Създайте специална спестовна сметка** - за да спестите пари бързо, трябва да отделите парите, които харчите за ежедневните си нужди, от парите, които възнамерявате да спестите.
8. **Поставете лимит на разходите на Вашата карта** - задайте лимит на сумата, която можете да харчите по вашите кредитни или дебитни карти. Това ви предпазва от преразход и ви насърчава да прецените ежедневните си разходи предварително. Много банки предлагат тази услуга.
9. **Намалете сметките си за комунални услуги** - сметката за електричество и газ допринасят за значителна част от

Съфинансирано от
Европейския съюз

месечните ви фиксирани разходи, така че ако можете да ги намалите, можете да се окажете, че прибирате доста допълнителни пари.

10. **Заемете се със странична суматоха** - това може да означава всичко - от работа на няколко вечерни смени в McDonalds или може би дори гледане на домашни любимци.
11. **Анулирайте всички неизползвани абонаменти** - анулирането на абонамента би означавало да приемете, че всички пари, изразходвани за него до този момент, са били пропиленни.
12. **Намалете разходите си за хранителни стоки** - Ако можете да намалите разходите си за хранителни стоки всяка седмица, ще бъдете изумени колко можете да спестите в рамките на няколко месеца.
13. **Продайте неизползваните си вещи** - Ако искате бързо да започнете да спестявате пари за почивката си, струва си да направите проверка на всичките си неизползвани вещи и да ги продадете на онлайн пазар.

Съфинансирано от
Европейския съюз

За да станете успешен спестител, първо трябва да прецените целите си. Те могат да бъдат сред следните:

Краткосрочни цели	Средносрочни цели	Дългосрочни цели
<p>0-1</p> <p>ГОДИНА</p> <p>Трябва да е лесно постижимо и да обхваща текущи проблеми</p>	<p>1-5</p> <p>ГОДИНИ</p> <p>Направете съпоставка между краткосрочни и дългосрочни цели.</p>	<p>5+</p> <p>ГОДИНИ</p> <p>Фокусирайте се върху важни житейски събития и изисквайте преоценка.</p>

Можете да използвате следната таблица, за да оцените възможностите си за спестяване:

ОПЦИИ ЗА СПЕСТЯВАНЕ	ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ	ПРЕДИМСТВА	НЕДОСТАТЪЦИ

Отпечатайте и опитайте следното упражнение:

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Съфинансирано от
Европейския съюз

КРАТКОСРОЧНИ ЦЕЛИ	СРЕДНОСРОЧНИ ЦЕЛИ	ДЪЛГОСРОЧНИ ЦЕЛИ
<i>Какво искам да постигна тази година?</i>	<i>Какво искам да постигна през следващите пет години?</i>	<i>Какво искам да постигна след 10 години?</i>
1. Създайте фонд за спешни случаи.	1. Изплатете дългове по кредитна карта с висока лихва.	1. Спестете за първоначална вноска за къща.
2.	2.	2.
3.	3.	3.
4.	4.	4.
5.	5.	5.

След това можете да направите прост план за спестявания, който да преразглеждате редовно:

ЛИЧНИ ЦЕЛИ	ФИНАНСОВИ ЦЕЛИ	СУМА	ВРЕМЕ	ПРИОРИТЕТ	ОПЦИИ ЗА СПЕСТЯВАНЕ (СУМА)	
<i>Краткосрочни цели</i>					МОЖЕ ДА СЕ ИЗПОЛЗВА	НЕ МОЖЕ ДА БЪДЕ ИЗПОЛЗВАНА
<i>Средносрочни цели</i>					МОЖЕ ДА СЕ ИЗПОЛЗВА	НЕ МОЖЕ ДА БЪДЕ ИЗПОЛЗВАНА
<i>Дългосрочни цели</i>					МОЖЕ ДА СЕ ИЗПОЛЗВАНА	НЕ МОЖЕ ДА БЪДЕ ИЗПОЛЗВАНА

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Съфинансирано от
Европейския съюз

4.2 Проследявайте напредъка си

Сега, след като сте настроили автоматичните спестявания, е важно да следите напредъка си. Проследяването на спестяванията ви може да бъде мотивиращо и да ви помогне да останете на курса.

Ето как да го направите:

- **Редовно проверявайте сметките си:** Създайте си навик редовно да проверявате спестяванията и текущите си сметки. Това ще ви позволи да видите парите, които сте спестили, и да проследите напредъка си.

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Съфинансирано от
Европейския съюз

- **Празнувайте важни етапи:** Когато достигнете определени етапи или цели, празнувайте постиженията си! Може да е малко удоволствие или просто признаване на напредъка ви.
- **Коригирайте бюджета си:** Животът е динамичен и финансовото ви състояние може да се промени. Периодично преглеждайте бюджета си и правете корекции, ако е необходимо. Може да намерите възможности да спестите още повече.
- **Визуализирайте целите си:** Създайте табло с визия или използвайте изображения, за да визуализирате целите си. Виждането на снимки на това, за което спестявате, може да ви вдъхнови да продължите.
- **Потърсете подкрепа:** Споделете своето спестяващо пътуване с приятел или член на семейството. Да имаш някой, който да те насърчава и държи отговорен, може да бъде голяма помощ.
- **Бъдете постоянни:** Може да има моменти, когато се чувствате изкушени да се потопите в спестяванията си. Бъдете постоянни и си напомняйте за целите, към които работите.

Не забравяйте, че проследяването на напредъка Ви не е свързано само с числа; това е да останете мотивирани и фокусирани върху финансовите си цели. Като наблюдавате Вашите спестявания, ще

Съфинансирано от
Европейския съюз

бъдете по-добре подготвени да постигнете тези цели и да се насладите на наградите.

Честито! Направихте първите стъпки към постигане на вашите финансови цели, като научихте как да спестявате и създадете спестовен план. Спестяването на пари не трябва да е трудна задача; това може да бъде вълнуващо и възнаграждаващо пътуване.

За да обобщим:

1. Започнахте, като поставихте **ясни и постижими цели**, давайки ви пътна карта за вашето финансово бъдеще.
2. След това сте създали бюджет, който работи за вас, позволявайки ви да управлявате разходите си, докато спестявате.
3. Идентифицирахте и намалихте ненужните разходи, освобождавайки повече пари, които да вложите за целите си.
4. Чрез автоматизирането на вашите спестявания вие гарантирате, че постигате постоянен напредък без необходимост от постоянна ръчна намеса.

Съфинансирано от
Европейския съюз

5. Най-накрая научихте колко е важно да проследявате напредъка си, да отбелязвате етапи и да останете мотивирани по пътя.

Не забравяйте, че спестяването на пари означава да поемете контрола върху финансовото си благосъстояние и да работите за нещата, които искате най-много в живота, независимо дали това е мечтана ваканция, нов дом или сигурно бъдеще.

Продължавайте да използвате тези съвети, останете отдадени на целите си и гледайте как спестяванията ви растат. Вашето финансово бъдеще е във вашите ръце и с решителност и интелигентно планиране можете да постигнете всичко, което си намислите.

Повече може да научите в специално създаден образователно анимирано видео като сканираните QR кода

FINLIT SCHOOL BG 03 Как да приложим правилен спестовен...

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Модул 5: Теглене на заеми/кредити и комуникация с банки и финансови институции

- Заемът е пари, които заемате от някого за конкретна цел или непредвидено събитие с обещание да върнете.
- Когато вземете парите назаем, Вие поемате дълг и трябва да върнете парите на заемодателя с течение на времето, както и малко допълнителни пари – наречени лихва.
- Заемите за физически лица обикновено се предлагат от банки и кредитни институции.
- Трябва да попълните заявление за заем, като посочите подробности като вашия доход, месечни разходи, кредитен рейтинг и кредитна история.
- Тези фактори оказват влияние върху решението на кредитора относно заема, включително лихвения процент.

- Има много причини някой да трябва да вземе заем. Те включват плащане за колеж, покупка на къща, плащане на сватба и покупка на кола.
- Вие изплащате заем чрез месечни плащания или вноски.

5.1. Видове кредити

Заемите могат да бъдат категоризирани в два вида:

- **Обезпечени заеми**, като ипотечни заеми или заеми за автомобили, при които заемодателят се нуждае от заема да бъде обезпечен с актив, като къща или кола.
- **Необезпечени заеми**, като студентски заеми и лични заеми.

Задайте си следните въпроси, преди да вземете заем или кредитна линия:

- *Колко пари искате да заемете?*
- *Колко пари можете да си позволите?*
- *Имате ли нужда от парите сега или разходите могат да изчакат, докато спестите за тях?*
- *Колко пари ще можете да връщате всеки месец?*
- *Ще можете ли все пак да си позволите плащанията, когато лихвените проценти се покачат?*
- *Какво се случва, ако пропуснете плащане?*
- *Имате ли нужда от застраховка на кредита?*

5.2 Видове дългове

Сега нека обсъдим каква е разликата между добър дълг и лош дълг?

Добрият дълг е инвестиция в нещо, което създава стойност или произвежда повече богатство в дългосрочен план.

Примерите за добър дълг могат да включват:

- заем за ремонт на дома, който може да увеличи стойността на вашия дом
- студентски заем, който може да ви помогне да си намерите работа с по-висок доход.

Лошият дълг е вземане на заем, за да се купи нещо, чиято стойност пада или което не можете да изплатите навреме и изцяло, като по този начин поемате такси за лихви и повече дългове.

Примерите могат да включват:

- задлъжняване за почивка
- заплащане на скъпа вечеря с кредитната ви карта, като знаете, че не можете да я изплатите до края на периода на фактуриране

Може да се окаже, че плащате за тези покупки дълго след като сте се насладили на празника или вечерята.

Съфинансирано от
Европейския съюз

5.3 Какво се случва с вашите плащания по кредита, ако лихвените проценти се покачат?

Ако Вашият заем или кредитна линия има променлив лихвен процент, месечните ви плащания може да се увеличат, ако лихвените проценти се покачат.

Какво можеш да правиш?

- Научете как да управлявате парите си, когато лихвените проценти растат.
- Преглед на вашия договор за кредит или заем.
- Прочетете внимателно условията на договора за кредит или заем.
- Разгледайте внимателно лихвите и таксите. Може да успеете да договорите лихвения процент и условията на споразумението.
- Попитайте кредитора си за всичко, което не разбирате.

За да намерите лош кредитен заем, ще трябва да знаете финансовото си състояние и да отделите време за сравняване на поне трима заемодатели — за предпочитане повече.

Вашите приятели и семейство може да са в състояние и да желаят да ви помогнат, когато сте изправени пред сметка или финансов проблем. Бъдете ясни относно способността си да изплащате, бъдете готови да плащате лихва и опишете всичко в писмен вид. В крайна сметка това може да представлява опасност за връзката ви, така че бъдете откровени с любимия човек и не спирайте да плащате.

Съфинансирано от
Европейския съюз

Дейност 1 Изчисления на обикновен заем

Опитайте се да изчислите прост заем, като използвате тази опция:

$$\text{заем} \times [1 + \text{лихвен процент}] =$$

 годишно погасяване

5.4 Кредитори

След като вече знаете какво представляват заемите, нека поговорим къде можете да ги получите. Заемите за физически лица обикновено се предлагат от две основни места: банки и кредитни съюзи.

Банките са като големите, добре познати играчи в света

на финансите. Вероятно сте чували за тях преди. Те предлагат различни опции за заем, за да ви помогнат за вашите финансови нужди.

Кредитните съюзи, от друга страна, са като финансови институции, базирани в общността. Те често са по-малки и могат да предложат персонализирани услуги.

Важното е да запомните, че както банките, така и кредитните съюзи могат да ви помогнат да получите парите, от които се нуждаете, когато търсите заем. Те са там, за да ви помогнат във вашето финансово пътуване. Така че, независимо дали решите да отидете в банка или в кредитен съюз, имате възможности да изберате, когато става въпрос за заемане на пари.

5.5 Искане за кредит

След като вече знаете от къде да вземете заем, нека поговорим как да кандидатствате за такъв. Кандидатстването за заем е като да кажете на кредитора за себе си и финансовото си състояние. Когато решите да получите заем, ще попълните това, което се нарича „заявление за заем“. Мислете за това като за начин да

се представите на кредитора.

В това приложение ще предоставите някои важни подробности. Те включват информация за доходите ви, месечните ви разходи, кредитния ви рейтинг и кредитната ви история.

Вашият доход е колко пари получавате редовно. Вашите месечни разходи са сметките и разходите, които трябва да плащате всеки месец, като наем или хранителни стоки. Вашият кредитен рейтинг и кредитна история са като вашата финансова отчетна карта.

Те показват колко добър сте в управлението на парите си и в плащането на сметките си навреме.

Защо заемодателите искат да знаят всичко това?

Съфинансирано от
Европейския съюз

Това им помага да вземат решение за размера на вашия заем. Те ще използват тези подробности, за да разберат дали могат да ви дадат искания от Вас заем и ако да, при какъв лихвен процент.

Така че, когато попълвате заявление за заем, не забравяйте да бъдете честни и да предоставите точна информация. Това е решаваща стъпка за получаване на финансовата помощ, от която се нуждаете.

Има много причини, поради които някой може да се наложи да вземе заем. Някои често срещани примери включват плащане за образование - колеж, университет или друга обр. институция, закупуване на жилище - къща, апартамент, вила и др. покриване на сватбени разходи или закупуване на кола.

5.6 Погасяване на заеми

Когато теглите заем, ще трябва да го върнете след определено от кредитната институция време. Обикновено това става чрез месечни плащания или вноски. Важно е да направите бюджет и план за тези плащания, за да сте сигурни, че можете да управлявате финансите си ефективно.

5.7 Въпроси, които да си зададете, преди да вземете заем

Преди да вземете заем, задайте си следните важни въпроси:

- *Колко искате да заемете?*
- *Какво можете да си позволите да изплащате всеки месец?*
- *Разходът спешен ли е*

или може да изчака, докато спестите за него?

- *Как нарастващите лихвени проценти ще повлияят на способността ви да извършвате плащания?*
- *Какви са последствията, ако пропуснете плащане?*
- *Имате ли нужда от застраховка на кредита за допълнителна защита?*

Добър дълг срещу лош дълг:

- Разбирането на разликата между добър дълг и лош дълг е от решаващо значение.
- Добрият дълг е инвестиция в нещо, което създава стойност или увеличава вашето богатство с течение на времето. Примерите за добър дълг включват заеми за ремонт на дома, които увеличават стойността на Вашия

дом, или студентски заеми, които могат да доведат до по-добре платени работни места.

- Лошият дълг, от друга страна, е вземане на заеми за неща, които губят стойност или които не можете да изплатите навреме, което води до лихви и повече дългове. Примерите за лош дълг може да включват вземане на заеми за ваканции или харчене за несъществени вещи, които не можете да изплатите бързо.

5.8 Лихвени проценти

Сега нека поговорим за един критичен аспект на заемите: лихвените проценти. Лихвата е като малка такса, която плащате за заемане на пари и е важно да разберете как работи.

Когато вземете пари назаем, заемодателят не просто ви ги заема безплатно. Те таксуват

малко повече и тази допълнителна сума се нарича „лихва“.

Лихвените проценти обикновено се изразяват като процент. Това е като част от сумата на заема, която трябва да върнете върху заетите пари.

Съфинансирано от
Европейския съюз

Различните заеми могат да имат различни лихви. Някои може да имат по-ниски ставки, докато други може да имат по-високи. Важно е да знаете лихвеният процент, преди да се съгласите на заем.

Лихвеният процент влияе на сумата, която ще върнете общо. Заемите с по-високи лихвени проценти означават, че в крайна сметка ще платите повече, отколкото сте взели назаем, така че е разумно да изберете заеми с по-ниски лихвени проценти, когато е възможно.

Не забравяйте, че разбирането на лихвените проценти е ключова част от вземането на информирани решения, когато става въпрос за заеми.

Сега ви обясняваме всеки елемент, който се отнася до лихвените проценти.

Какви са лихвените проценти?

- Лихвените проценти са като цената, която плащате за пари на заем. Те се изразяват като процент от общата сума на кредита.
- Например, ако вземете назаем 1000 лева с 5% лихва, ще трябва да върнете първоначалните 1000 лева плюс допълнителни 50 лева лихва.

Месечни плащания:

- Лихвените проценти също оказват влияние върху вашите месечни плащания. По-високият лихвен процент може да доведе до по-големи месечни плащания, което затруднява управлението на вашия бюджет. По-ниските лихвени проценти обикновено означават по-управляеми месечни плащания.

Продължителност на заема:

- Лихвените проценти оказват влияние върху продължителността на кредита. По-високите лихвени проценти може да означават, че трябва да изплатите заема за по-кратък период, за да поддържате месечните плащания управляеми.
- По-ниските лихвени проценти могат да позволят по-дълъг срок на заема, който може да бъде по-достъпен в дългосрочен план.

За какво да внимавате, когато обмисляте лихвените проценти?

Фиксирани срещу променливи ставки:

- Определете дали лихвеният процент е фиксиран или променлив. Фиксираните лихвени проценти остават постоянни през целия срок на кредита, осигурявайки предвидимост.
- Променливите проценти могат да се променят с пазарните колебания, което води до несигурни месечни плащания.

5.9 Въздействие на нарастващите лихвени проценти

Ако вашият заем или кредитна линия има променлив лихвен процент, месечните ви плащания може да се увеличат, когато лихвените проценти се покачат.

За да управлявате тази ситуация:

- Научете как да управлявате финансите си, когато лихвите се покачат.
- Прегледайте договора си за кредит или заем за евентуални промени.
- Прочетете внимателно правилата и условията и разберете лихвите и таксите.
- Помислете за договаряне на условията с вашия кредитор, ако е **ВЪЗМОЖНО**.

5.10 Как да комуникираме с банка или финансова институция?

Започнете, като идентифицирате вашите конкретни финансови нужди и целта на заема. Това ще ви помогне да изясните от колко пари имате нужда и какъв вид заем може да е подходящ.

1. **Свържете се с кредитора:** Свържете се с избрания кредитор чрез техния предпочитан метод за контакт. Това може да бъде телефонно обаждане, имейл или лично посещение в местен клон.
2. **Задавайте въпроси:** Когато се свържете с кредитора, не се колебайте да задавате въпроси. Попитайте за видовете заеми, които предлагат, техните критерии за допустимост и процеса на кандидатстване.
3. **Насрочете среща:** Ако е необходимо, насрочете среща с кредитен служител в банката или финансовата институция.

Тази среща ще ви позволи да обсъдите вашите нужди по-подробно.

Съфинансирано от
Европейския съюз

4. **Заявление за заем:** Попълнете заявлението за заем, предоставено от заемотателя. Не забравяйте да предоставите точна и честна информация за финансовото си състояние.
5. **Предоставете подкрепящи документи:** Изпратете необходимите документи заедно с вашата кандидатура. Това може да включва фишове за заплати, данъчни декларации и доказателства за активи.
6. **Прегледайте условията на заема:** Внимателно прегледайте условията на заема, включително лихвения процент, графика за погасяване и всякакви такси, свързани със заема.
7. **Преговаряйте, ако е възможно:** Ако смятате, че можете да осигурите по-добри условия, като например по-нисък лихвен процент, не се страхувайте да преговаряте с кредитора.
8. **Изчакайте одобрение:** След като изпратите вашата кандидатура, бъдете търпеливи. Кредиторът ще прегледа вашето заявление и финансови документи, за да определи дали отговаряте на изискванията за заема.
9. **Получаване на предложение за заем:** Ако вашият заем бъде одобрен, заемотателят ще ви предостави предложение за заем. Прегледайте го внимателно, за да се уверите, че отговаря на вашите нужди и очаквания.
10. **Подпишете споразумението:** Ако сте доволни от предложението за заем, подпишете договора за заем и го върнете на заемотателя. Това правно ви обвързва с условията на заема.

Финансирано от европейския съюз, представителите все още не изразяват мнение на тематично, автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Съфинансирано от
Европейския съюз

11. **Получаване на средства:** След като договорът за заем бъде подписан, заемотелят ще изплати средствата по вашата посочена сметка. Уверете се, че използвате средствата по предназначение.
12. **Започнете погасяване :** Започнете да правите редовни месечни плащания, както е посочено в договора за заем. Настройте автоматични плащания, ако е възможно, за да избегнете пропускане на падежни дати.
13. **Поддържайте комуникация:** Поддържайте открита комуникация със заемотеля през целия срок на заема. Ако срещнете някакви финансови затруднения, информирайте незабавно кредитора, за да проучите възможните решения.

Повече може да научите в специално създаден образователно анимирано видео като сканираните QR кода

FINLIT SCHOOL BG 04 Как да се държим в банка

финансирано от европейския съюз. изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Модул 6: Как да увелича доходите си?

По същество има два начина да правите пари като тийнейджър:

- или с работа на непълен работен ден/на пълен работен ден, или
- „отстриани“ от различни източници (като провеждане на анкети, от време на време гледане на по-млад братовчед и почасова работа).

Работата ще Ви дава постоянни пари. Вероятно ще им бъде даден определен график (или ще трябва да се запишат за времеви интервали, за да работят на седмична, двуседмична или месечна база), така че можете да знаете предварително какви ще бъдат приходите.

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Не забравяйте, че ще трябва да следвате законите за младежка заетост във Вашата страна, за да сте сигурни, че можете законно да работите по начина, по който искате, тъй като по закон има минимална заплата за младежи. Друг вариант е да си намерите сезонна работа през лятото.

Нека сега да обсъдим предимствата на всяка професия!

- **Асистент в салон за красота**

Там можете да взаимодействате с клиенти, да записвате клиенти, да дезинфекцирате между клиентите, да приветствате клиенти и други.

- **Работа с животни**

Можете да бъдете Асистент в магазин за домашни любимци и да чистите клетки или можете да предложите на съседите си да разходите техните домашни любимци.

- **Работа с озеленяване**

Можете да работите с озеленяване в местна оранжерия или обществено градинарство.

- **Работа във ферма**

Сезонът на прибиране на реколтата е особено плодотворно време за подреждане на селскостопанска работа, тъй като те се нуждаят от повече ръце през това време на

годината (и имат повече приходи, идващи или поне очаквани приходи).

- **Платен стаж**

Двата вида стажове са:

- а) платена позиция или
- б) неплатена позиция.

Потърсете платени възможности за стаж.

- **Спасител на плажа**

Ако имате плувни умения, можете да ги използвате, за да станете спасител. Най-вероятно ще ви трябва допълнително обучение и сертификат, но такова съществува (например от Червения кръст).

Съфинансирано от
Европейския съюз

• Разпространение на брошура

2022-1-BG01-KA220-SCH-000085110

"Развиване и валидиране на финансова грамотност сред учащи с увреждания и такива в неравностойно положение за подготовка за пазара на труда"

ЦЕЛИ:

- Да се подобрят уменията за финансова грамотност и финансово управление на лица в неравностойно положение (роми, нискоквалифицирани и др.) и учащи с увреждания
- Да се подобри самочувствието, мотивацията и вярванията на горензбрените групи
- Да се подобрят резултатите от училищната интервенция за предотвратяване на потенциално отпадане от пазара на труда
- Да подобри знанията, уменията и компетенциите на учителите за подпомагане на реализирането на обучението по финансова грамотност в училищата.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ

R1: Наръчник и образователни видеоклипове за учащи с увреждания и учащи в неравностойно положение по отношение на финансовата грамотност
R2: Наръчник за учители относно учебната програма по финансова грамотност
R3: Онлайн портал за дигитално обучение
R4: Работни листове за валидиране на правилното собствено финансово управление
R5: Хибридно обучение на 50 учители
R6: Хибридно обучение на 30 учащи с увреждания и 100 учащи в неравностойно положение в България, Испания и Турция
R7: По-широко разпространение и експлоатация
R8: Събития за разпространение на резултатите

НАЧАЛО: 03/10/2022г.
КРАЙ: 02/10/2024г.
Продължителност: 24 м.

Съфинансирано от Европейския съюз

За контакти:
94 СУ "Динитър Страшинров"
ул. "511" 22
sofia_94su@abv.bg
www.finlitschool.eu

Финансирано от Европейския съюз
Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Можете да разпространите брошури на различни магазини – напр. на Kaufland, Billa, Lidl или други във Вашия район.

Те обикновено плащат за всяка бройка, която разпространявате.

Повече може да научите в специално създаден образователно анимирано видео като сканираните QR кода

FINLIT SCHOOL BG 05 Доходи и как да ги увеличим

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Модул 7: Поверителност на личните данни и какви грешки да избягвате

7.1 Поверителност на личните данни

Поверителността на личните данни е критичен аспект от живота ни в цифровата ера. С нарастващото използване на технологиите нашата лична информация е по-достъпна от всякога. Важно е да предприемете стъпки за защита на вашите лични данни от неоторизиран достъп, злоупотреба или кражба.

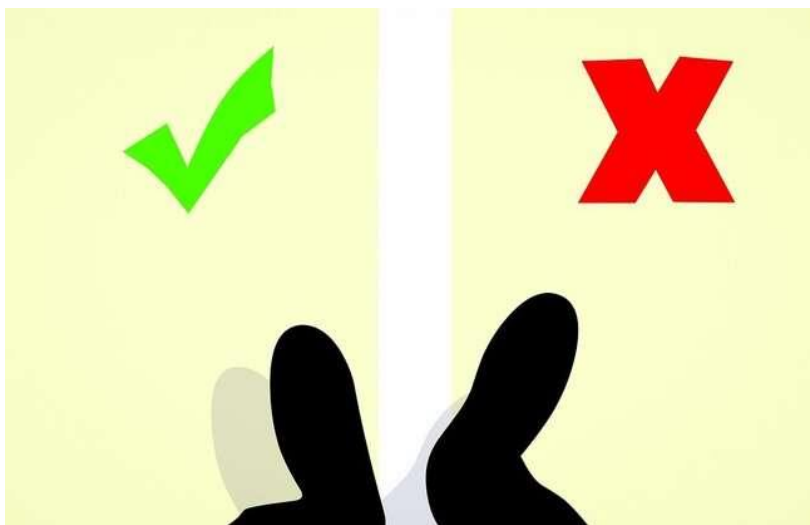
Запазването на поверителността на личните данни е от решаващо значение поради няколко причини:

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

- **Правна защита:** Много държави имат строги закони, регулиращи събирането, използването и разкриването на лични данни. Нарушаването на тези закони може да доведе до солидни глоби, правни действия и увреждане на репутацията на компанията.
- **Доверие и репутация:** Когато хората се доверят на компания или организация с личните си данни, те очакват те да бъдат обработвани отговорно и поверително. Нарушението на данните може сериозно да навреди на репутацията на компанията и доверието сред нейните клиенти или клиенти.
- **Кражба на самоличност и измама:** Личните данни, като имена, адреси и финансова информация, могат да бъдат използвани от престъпниците за извършване на кражба на самоличност и измама. Поверителността помага за защитата на хората от това да станат жертви на тези престъпления.
- **Права на поверителност:** Всеки има право на поверителност, което включва контрол върху неговата лична информация. Запазването на поверителността на личните данни зачита това право и гарантира, че хората могат да вземат информирани решения за това кой има достъп до техните данни.
- **Сигурност:** Поверителността е основен компонент на сигурността на данните. Като пазят поверителността на личните данни, организациите могат да намалят риска от пробиви на данни и да защитят чувствителната информация от попадане в неподходящи ръце.

- **Съответствие с международните стандарти:** Много международни организации, като Европейския съюз, са установили стандарти за защита на данните, които изискват от компаниите да обработват личните данни поверително. Неспазването може да доведе до санкции и увреждане на репутацията.

В обобщение,
запазването на
поверителността на
личните данни е от
съществено
значение за
спазването на
законите,
поддържането на

доверие и репутация, защита срещу кражба на самоличност и
измами, зачитане на правата за поверителност, гарантиране на
сигурността на данните и спазване на международните стандарти.

7.2 Често срещани грешки при поверителността на личните данни

Ето някои често срещани грешки, които хората допускат, когато става въпрос за поверителност на личните данни и как да ги избегнат:

- **Използване на слаби пароли:** Слабите пароли като „123456“, „password“ или „qwerty“ са лесна мишена за хакерите. За да защитите личните си данни, създайте силни пароли, които включват комбинация от главни и малки букви, цифри и специални знаци. Също така, обмислете използването на мениджър на пароли за генериране и съхраняване на сложни пароли сигурно.
- **Споделяне на чувствителна информация в социалните медии:** Платформите за социални медии често изискват лична информация, която може да бъде използвана от киберпрестъпниците, за да получат достъп до вашите акаунти или да откраднат самоличността ви. Бъдете внимателни относно информацията, която споделяте в социалните медии, и винаги проверявайте настройките за поверителност, за да сте сигурни, че само вашите доверени контакти могат да движат публикациите ви.
- **Използване на обществени Wi-Fi мрежи:** Обществените Wi-Fi мрежи не са защитени и всеки с правилните инструменти може да прихване вашите данни. Избягвайте използването на обществени Wi-Fi мрежи за достъп до поверителна информация или извършване на онлайн транзакции.

Съфинансирано от
Европейския съюз

Ако трябва да използвате обществен Wi-Fi, използвайте виртуална частна мрежа (VPN), за да шифровате данните си и да защитите поверителността си.

- **Не актуализирате редовно софтуера на телефон или компютър:** Остарелият софтуер може да има уязвимости в сигурността, които хакерите могат да използват. Винаги поддържайте вашата операционна система, приложения и антивирусен софтуер актуални, за да защитите личните си данни.
- **Повторно използване на пароли:** Повторното използване на пароли в множество акаунти може да доведе до нарушаване на данните, ако един от вашите акаунти е компрометиран. Използвайте уникална парола за всеки акаунт и обмислете използването на мениджър на пароли, за да ви помогне да ги запомните всички.
- **Игнориране на фишинг имейли:** Фишинг имейлите са често срещана тактика, използвана от киберпрестъпниците за кражба на лична информация. Бъдете внимателни с имейли, които изискват лична информация, предлагат твърде добри, за да бъдат реални сделки или съдържат подозрителни прикачени файлове. Винаги проверявайте самоличността на подателя, преди да предоставите лична информация.
- **Оставяне на лични устройства без надзор:** Оставянето на личните ви устройства без надзор може да даде на другите достъп до вашите лични данни. Винаги заключвайте устройствата си, когато сте далеч от тях, и използвайте

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Съфинансирано от
Европейския съюз

заклучения на екрана и пароли, за да предотвратите неоторизиран достъп.

- **Неуспешно архивиране на данни:** Редовното архивиране на вашите данни може да ви помогне да възстановите изгубена или открадната информация в случай на пробив в данните. Използвайте услуги за съхранение в облак или външни твърди дискове, за да съхранявате вашите важни файлове и документи.
- **Без наблюдение на кредитните отчети:** Редовното наблюдение на вашите кредитни отчети може да ви помогне да откриете измамнически дейности навреме. Провери своите кредитни отчети за необичайна дейност и незабавно докладвайте всички подозрителни транзакции на вашата банка или компания за кредитни карти.
- **Не се обучавате относно поверителността на данните:** Бъдете информирани за най-добрите практики за поверителността на данните и новите заплахи. Четете статии, посещавайте уеб семинари и посещавайте курсове, за да научите как да защитавате ефективно личните си данни.

В заключение, защитата на поверителността на вашите лични данни изисква бдителност, осведоменост и проактивни мерки. Като избягвате тези често срещани грешки и следвате най-добрите практики, можете да сведете до минимум риска от пробиви на данни и да запазите поверителността си в цифровата ера.

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Повече може да научите в специално създаден образователно анимирано видео за Защита на личните данни като сканираните QR кода.

FINLIT SCHOOL BG 06 Защита на личните данни

А дали знаете как да използвате банкомат? Повече може да научите в специално създаден образователно анимирано видео като сканираните QR кода.

FINLIT SCHOOL BG 07 Как се използва банкомат

Важно е да знаете и правилата Ви на потребители. Научете повече в специално създаден образователно анимирано видео като сканираните QR кода.

FINLIT SCHOOL BG 08 Права на потребител

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Модул 8: Изготвяне на данъчни декларации

8.1 Кои са данъчно задължените лица?

- всички местни и чуждестранни физически лица, които са данъчнозадължени съгласно националното законодателство;
- местни и чуждестранни лица, които са задължени да удържат и внасят данъци съгласно нормативната уредба;
- законни представители на горепосочените лица.

Местно физическо лице, независимо от националността, е всяко лице, което има постоянен адрес в страната или което се намира на територията на страната за период, надвишаващ 183 дни за всеки период от дванадесет месеца, или чийто център на жизнени интереси е разположени в страната. Не е местно физическо лице лице, което има постоянен адрес в страната, но чийто център на жизнени интереси не е в страната. Чуждестранно физическо лице е всяко лице, което не е местно лице.

8.2. Какво трябва да знаете като млад човек?

Данъчен период - Данъчният период за физически лица съвпада с календарната година, с изключение на данъците, подлежащи на облагане с окончателен данък.

Облагаем доход – доходът от всякакви източници, придобит от данъчно задължено лице през данъчната година, с изключение на освободените доходи (*вижте Модул 1 за допълнителна информация*). Допустимите разходи се приспадат при определяне на облагаемия доход от съответния източник.

Необлагаеми доходи - когато от стопанска дейност в качеството си на търговец по смисъла на Търговския закон, включително и като едноличен търговец, не са придобити следните видове доходи, се считат за необлагаеми:

- всеки доход, придобит през данъчната година от продажба или замяна на:
 - един жилищен недвижим имот, ако от датата на придобиване до датата на продажбата или замяната са изминали повече от три години;
 - до два недвижими имота, както и произволен брой земеделски и горски имоти, при условие че от датата на придобиване до датата на продажбата или замяната са изминали повече от пет години;
- всеки доход, натрупан от продажба или замяна на движимо имущество, с изключение на :

- транспортни средства по шосе, въздух и вода, при условие че периодът от датата на придобиване до датата на продажбата или замяната е по-малък от една година;
- произведения на изкуството, колекционерски предмети и антики;
- акции, дялове, компенсаторни инструменти, инвестиционни бонове и други финансови активи, както и приходите от търговия с чуждестранна валута;
- движими вещи, предадени на лица, които имат право да извършват събиране, транспортиране, оползотворяване или обезвреждане на отпадъци съгласно Закона за управление на отпадъците;
- всякакви приходи, натрупани от разпореждане с финансови инструменти;
- всеки доход от лихви по депозити в установени в държава-членка на Европейския съюз или в държава, която е страна по Споразумението за Европейското икономическо пространство:
 - банки;
 - клонове на банки.
- всякакви обезщетения и други подобни плащания, присъдени за средна и тежка телесна повреда, професионална болест или смърт;
- всякакви обезщетения за имоти, отнети от именит владение за държавни и общински нужди;

Съфинансирано от
Европейския съюз

- всякакви застрахователни обезщетения, когато е настъпило застрахователно събитие ;
- всякакво съдействие от организации със социална дейност, създадени със закон, и от юридически лица с нестопанска цел, регистрирани за извършване на общественополезна дейност;
- всякакви стипендии в полза на физически лица за обучението им в страната и чужбина;
- всякакви награди, дадени под формата на допълнителен поглед или награда за стоки с незначителна стойност, дадени от аркадни машини за забавление по смисъла, даден от
- всички ресурси, получени по програма „Еразъм+“, или други програми на Европейския съюз за образование, обучение, младеж и спорт;

Доходът се счита за придобит на датата на:

- плащане: при плащане в брой;
- заверяване на сметката на получателя на дохода или получаване на чека: при безналично плащане;
- получаване на възнаграждението: при непарични доходи;
- прехвърлянето на права или имущество в случаите на продажба, замяна или друго възмездно прехвърляне на права или имущество;
- други случаи, предвидени в този закон.

8.3. Видове данъци

1. Данък върху общата годишна данъчна основа (данък общ доход).

Доходи от трудови правоотношения, доходи от друга стопанска дейност, доходи от наем или от друго възмездно предоставяне за ползване на права или имущество, доходи от прехвърляне на права или имущество и доходи от други източници.

Облагаем доход по вид доход в зависимост от източника му:

- доходи от трудови правоотношения - трудови възнаграждения и всички други плащания в пари и/или в натура от работодател или за сметка на работодател с изключение на доходите, посочени в закона.
- приходи от друга стопанска дейност - нетиране на придобитите приходи срещу оперативни разходи, както следва:
 - с 60 на сто за доходите от производство на непреработена селскостопанска продукция на физически лица, регистрирани като земеделски производители, с изключение на доходите от отглеждане на декоративни растения;
 - с 40 на сто за: всички доходи, получени от дейността по производство на преработени или непреработени селскостопански продукти, на преработени или непреработени горски продукти, на преработени или непреработени продукти

от стопанисване на ловни стопанства и на преработени или непреработени рибни продукти, извършвани от естествени лица; всякакви авторски права и лицензионни възнаграждения; всеки доход от практикуване на занаят, върху който не се налага лицензионен данък по реда, установен от местните закони;

- с 25 на сто за доходи от упражняване на свободна професия и възнаграждения по извънтрудови правоотношения.
- доходи от наем или от друго възмездно предоставяне за ползване на права или имущество - приспадане на придобитите доходи с 10 на сто разходи;
- доходи от прехвърляне на права или имущество - различен подход за отделните имоти/права, например доходът от продажба или замяна на недвижим имот, включително ограничени вещни права върху такъв имот, се определя чрез дебитиране на положителна разлика между продажната цена и цената на придобиване на такъв имот с 10 на сто разходи;
- доходи от други източници - брутната сума на придобития облагаем доход.

Годишната данъчна основа се определя за всеки източник на доход поотделно и е облагаемият доход от съответния източник без задължителните осигурителни вноски.

Общата годишна данъчна основа е сборът от годишните данъчни основи за доходи от трудови правоотношения, доходи от друга стопанска дейност, доходи от наем или от друго възмездно предоставяне за ползване на права или имущество, доходи от

Съфинансирано от
Европейския съюз

прехвърляне на права или имущество и доходи от други източници без данъчните облекчения по този закон.

Данъчните облекчения се планират обикновено за:

- Лица с намалена работоспособност
- Лични доброволни социални и търговски осигурителни вноски
- Лични вноски за осигурителен стаж при пенсиониране
- Дарения
- Млади семейни двойки
- Деца
- Деца с увреждания
- Извършени безкасови плащания
- Данъчни облекчения за подобрения или ремонт на недвижим имот

Например данъчната ставка за България е 10 на сто върху общата годишна данъчна основа.

8.4. Срокове за внасяне на данъци

Очаква се предплащане:

- **на месечна база** - до 25-о число на месеца, следващ месеца, през който данъкът е удържан или са извършени частичните вноски - за доходи от трудови правоотношения, когато работодателят е длъжен да удържа и внася данъка;
- **на тримесечие** - от предприятието или самоосигуряващото се лице, което е платец на дохода, не по-късно от края на месеца, следващ тримесечието, през което предприятието е

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

начислило дохода или през което е начислен доходът. Внесени от самоосигуряващото се лице, както и не по-късно от месеца, следващ тримесечието на придобиване на дохода, когато платещт на дохода не е задължен да удържа и внася данъка.

Не се извършва предплащане по отношение на доходи, различни от доходи от трудови правоотношения, придобити през четвъртото тримесечие на данъчната година, включително по отношение на доходи от други източници, освен ако притежателят на дохода избере противното.

- **На годишна база** (*сроковете могат да се променят от година на година*):
 - до 25 февруари на годината, следваща годината на придобиване на дохода - за данък, удържан от работодател по основно трудово правоотношение във връзка с годишното приспадане на данъка ;
 - до 30 април на годината, следваща годината на придобиване на дохода - за всички други случаи, свързани с данъци върху общата годишна данъчна сума.

8.5. Санкции

Всяко лице, което не посочи или погрешно посочи данни или обстоятелства в данъчна декларация, водещи до занижаване на данъка или до освобождаване от данък, се наказва с глоба.

Съфинансирано от
Европейския съюз

На лице, което не подаде данъчна декларация в срок, се налага глоба или имуществена санкция.

Глоба или имуществена санкция се налага и при : недокументиране на доходи, неудържане или невнасяне на данък в срок.

срок, непредоставяне на информация или предоставяне на информация извън определения срок.;

Имайте предвид, че при повторно нарушение санкциите се удвояват.

А сега преминете към електронната платформа за да проверите какво сте научили:

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.